

УДК 342.95:351.81

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.4.33>

ДРОЗД О.Ю.

## ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗДІЙСНЕННЯ ГАБАРИТНО-ВАГОВОГО КОНТРОЛЮ

## THE CONCEPT AND FEATURES OF THE ADMINISTRATIVE-LEGAL MECHANISM FOR IMPLEMENTING DIMENSIONAL AND WEIGHT CONTROL

У статті на підставі аналізу наукових поглядів запропоновано авторське визначення поняття адміністративно-правового механізму здійснення габаритно-вагового контролю. Доведено, що адміністративно-правовий механізм здійснення габаритно-вагового контролю – це комплекс взаємопов'язаних правових норм, спеціально уповноважених інституцій їх організаційно-управлінської діяльності, а також технічних засобів і заходів адміністративного впливу, за допомогою яких держава забезпечує дотримання встановлених габаритних і вагових параметрів транспортних засобів, а отже, запобігає їх перевищенню та гарантує безпечну експлуатацію автомобільних доріг. Виокремлено ключові елементи, через які найбільш доцільно розкривати сутність цього механізму, зокрема: нормативно-правове забезпечення; суб'єкти здійснення контролю; об'єкти контролю; організаційні та процедурні заходи; технічні засоби контролю; правові засоби впливу. Сформульовано власний підхід щодо визначення особливостей адміністративно-правового механізму здійснення габаритно-вагового контролю.

**Ключові слова:** механізм, адміністративно-правовий механізм, контроль, дороги, габаритно-ваговий контроль.

The article, based on the analysis of scientific views, proposes the author's definition of the concept of the administrative-legal mechanism for implementing dimensional and weight control. It is proved that the administrative and legal mechanism for implementing dimensional and weight control is a complex of interrelated legal provisions, specially authorized institutions for their organizational and managerial activities, as well as technical means and measures of administrative influence by which the State ensures compliance with the established dimensional and weight parameters of vehicles, and thus prevents their excess and guarantees safe operation of highways. The key elements are highlighted through which it is most appropriate to reveal the essence of this mechanism, in particular: regulatory and legal support; subjects of control; objects of control; organizational and procedural measures; technical means of control; legal means of influence. The own approach to determining the features of the administrative-legal mechanism for implementing dimensional and weight control is formulated.

**Key words:** mechanism, administrative-legal mechanism, control, roads, dimensional and weight control.

**Постановка проблеми.** У будь-якій сучасній цивілізованій державі дороги є важливим елементом критичної інфраструктури, що забезпечує економічну взаємодію, мобільність населення та функціонування публічної влади. Вони створюють матеріальну основу для реалізації багатьох прав свобод та інтересів фізичних та/або юридичних осіб. Крім того, дороги – невід'ємний елемент логістичного забезпечення Збройних сил України, що є вкрай важливим для захисту незалежності й територіальної цілісності держави. Важливим завданням та обов'язком держави є забезпечення

---

© ДРОЗД О.Ю. – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри поліцейської діяльності (Національна академія внутрішніх справ) <https://orcid.org/0000-0002-4514-6594>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

їх належного стану і безпечного використання. Саме з цього широкого суспільно-правового контексту постає потреба в механізмах контролю за тим, як інтенсивно та в який спосіб експлуатується дорожня мережа, адже надмірні навантаження на дорожнє покриття, спричинені перевищенням транспортними засобами встановлених нормативів, перетворюються на юридичну й економічну проблему, що зачіпає інтереси всього суспільства. Реалізація відповідного контролю є фактично неможливим без побудови адміністративно-правового механізму його здійснення.

**Стан дослідження.** Окремі проблемні питання, присвячені забезпеченню функціонування транспортної системи України, досліджено в працях таких учених, як О. І. Безпалова, В. В. Галунько, В. М. Гарашук, С. О. Кузнichenko, М. В. Лошицький, О. Ю. Салманова, О. Б. Чорномаз, Х. П. Ярмачі та ін. Проте, попри значний теоретичний доробок, у науковій літературі фактично неопрацьованим є питання адміністративно-правового механізму здійснення габаритно-вагового контролю.

Саме тому **метою статті** є визначення поняття та з'ясування особливостей адміністративно-правового механізму здійснення габаритно-вагового контролю.

**Виклад основного матеріалу.** Від початку повномасштабного вторгнення з березня до липня минулого року в Україні такі порушення не фіксувалися. Штрафи поновились у липні 2022 року – тоді за місяць було складено 188 постанов за перевантаження на суму трохи більше 3 млн грн. Це найменший показник за майже три роки. Наприкінці 2022 року кількість порушень почала зростати. Протягом січня-квітня поточного року на дорогах України було зафіксовано 4,6 тис. таких правопорушень на суму більш як 78 млн грн. Для порівняння, це навіть менше, ніж було напередодні початку великої війни в січні 2022 року. Тоді за перевантаження сплатили 93,4 млн грн штрафів. 2023 року кількість виявлених порушень продовжує зростати. Так, за даними Укртрансбезпеки лише за один тиждень червня було виписано 470 постанов на 6 672 500 грн. Це більше, ніж, наприклад, за вересень 2022 року [1]. Таким чином, актуалізується питання здійснення габаритно-вагового контролю. Відповідно до Закону України «Про автомобільний транспорт», габаритно-ваговий контроль – контроль за проїздом великовагових та/або великогабаритних транспортних засобів, що включає перевірку на відповідність встановленим законодавством нормативам вагових або габаритних параметрів таких транспортних засобів, наявності дозволу на рух за визначеними маршрутами, а також дотримання визначених у дозволі умов і режиму руху транспортних засобів [2]. Габаритно-ваговий контроль має важливе правове значення як інструмент реалізації обов'язку держави охороняти публічну інфраструктуру й забезпечувати безпеку дорожнього руху, адже він дозволяє виявляти та попереджати порушення, що можуть завдати шкоди дорогам і створити ризики для учасників дорожньо-транспортного руху. З правової точки зору такий контроль є ключовим інструментом балансування публічних інтересів із свободою підприємництва, адже транспортні компанії мають право вести господарську діяльність, але зобов'язані діяти в межах технічних і правових норм, установлених для захисту загального блага. Здійснення відповідного контролю вимагає побудови адміністративно-правового механізму його реалізації, який, як вбачається, створює передбачуваність і прозорість для учасників транспортних правовідносин, забезпечує єдність правозастосування та запобігає можливим зловживанням з боку посадових осіб. Він також формує ефективну систему відповідальності, яка має не каральний, а превентивний характер, спонукаючи перевізників дотримуватися нормативів і тим самим сприяти збереженню дорожньої інфраструктури.

У правовій науці, зазначає С. І. Крук, механізм – це не стільки фізичне явище, яке може бути виявлено за допомогою органів почуттів чи за допомогою технічних пристроїв, скільки це сукупність прав та обов'язків, визначені ними зміст і характер діяльності індивідів, груп, спільнот, об'єднань. Причому в межах наук цього блоку специфіка механізму полягає в такому: він спирається на державну владу (орієнтується на її поділ і забезпечення балансу між гілками, на нейтралізацію узурпації одна одної). Ця влада передбачає зіставлення панування і підпорядкування між взаємодіючими акторами, в основі її знаходяться примус і право, що висвітлюють легітимність державного управління [3]. Згідно з позицією В. П. Васьковської, будь-який механізм є складною та впорядкованою системою, яка має власну структуру. Система об'єднує елементи, пов'язані між собою певними відносинами, що разом формують цілісну сутність явища й роблять його відносно самостійним. Структуру визначають як сукупність складників цієї системи. У науковій літературі зазвичай виокремлюють три види механізмів забезпечення суб'єктивних прав: психологічний, соціальний та юридичний. Психологічний механізм охоплює індивідуальні цінності, мотиви, потреби, життєві орієнтації, інтереси та вольові прояви людини, що впливають на реалізацію прав. Соціальний механізм включає політичні, організаційні, ідеологічні та

інші суспільні чинники. Юридичний механізм становить систему норм, юридичних фактів, документів і способів їх практичного застосування. Поняття «механізм» уже давно використовують у юридичній науці як методологічне: говорять про механізм держави, правового регулювання, правотворчості, формування правової поведінки, становлення правової держави, забезпечення прав тощо. Цей термін увійшов у правову лексику тому, що реалізація суб'єктивних прав майже завжди залежить від певної послідовності дій і впливів як правового, так і неправового характеру. Використання категорії «механізм» дає змогу побачити процес реалізації прав людини як цілісну, динамічну систему [4, с. 80–81].

У цьому контексті Р. А. Бузунов зазначає, що механізм адміністративно-правового регулювання – це сукупність адміністративно-правових засобів, які, впливаючи на управлінські відносини, організовують їх відповідно до завдань суспільства й держави. Загальна характеристика цього механізму, на думку автора, полягає в такому: він становить комплекс юридичних засобів адміністративно-правового характеру, які впливають на управлінські відносини, спрямований на виконання завдань суспільства та держави, активізує учасників управлінських відносин, підвищує їх правосвідомість і правову культуру, забезпечується примусовою силою держави [5, с. 142].

Досліджуючи теоретичні підходи щодо визначення поняття «механізм адміністративно-правового регулювання запобігання фінансуванню тероризму», С. І. Корсун дійшов висновку, що вказану наукову категорію слід розуміти як складову більш загального механізму адміністративно-правового регулювання. На основі аналізу поглядів учених автор наводить таке визначення окресленого терміна: ідеться про систему адміністративно-правових засобів; наявність спрямування на врегулювання суспільних відносин у процесі запобігання фінансуванню тероризму; запобігання фінансуванню тероризму, тобто недопущення, відвертання та завчасне попередження спроб фінансування тероризму; протидію фінансуванню тероризму – це спрямування діяльності спеціально визначених суб'єктів публічної адміністрації проти будь-яких виявів фінансування тероризму; становить процес, що містить визначені стадії (етапи) реалізації [6]. У своїй науковій праці О. О. Санжара сутність адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод громадян у сфері місцевого самоврядування акцентує на осмисленні та визначенні його елементів, які перебувають у взаємозв'язку один з одним. До характерних ознак цього механізму науковець зараховує такі: 1) здійснюється органами місцевого самоврядування; 2) має обмежену сферу застосування, адже використовується виключно під час реалізації прав і свобод громадян у сфері місцевого самоврядування; 3) одним із суб'єктів правовідносин завжди слугує орган місцевого самоврядування, а іншим – громадянин; 4) реалізація прав і свобод громадян відбувається в трьох формах дотримання, виконання та застосування норми права; 5) реалізація адміністративно-правового механізму відбувається за певним алгоритмом, який закріплений національним законодавством (наприклад, процедура розгляду скарг в адміністративному порядку, порядок прийому громадян тощо) [7].

Узагальнюючи наведені вище теоретичні підходи, можемо дійти висновку, що адміністративно-правовий механізм здійснення габаритно-вагового контролю – це комплекс взаємопов'язаних правових норм, спеціально уповноважених інституцій їх організаційно-управлінської діяльності, а також технічних засобів і заходів адміністративного впливу, за допомогою яких держава забезпечує дотримання встановлених габаритних і вагових параметрів транспортних засобів, а отже, запобігає їх перевищенню та гарантує безпечну експлуатацію автомобільних доріг. Елементами, які розкривають сутність цього механізму, є такі:

1) нормативно-правове забезпечення, яке охоплює систему нормативно-правових актів різної юридичної сили, що закріплюють порядок здійснення габаритно-вагового контролю, визначають правила дорожнього руху, вимоги до експлуатації автомобільних доріг, а також закріплюють допустимі вагові й габаритні параметри транспортних засобів;

2) суб'єкти здійснення контролю – це сукупність різних органів державної влади та їх посадових осіб, які уповноважені проводити відповідні перевірки, здійснювати вимірювання, аналізувати отримані дані та вживати заходів реагування;

3) об'єкти контролю, якими є транспортні засоби та їх зчеплення, фактичні маса й габарити яких підлягають перевірці, а також вантаж, що перевозиться, його характеристики та розміщення. Крім того, до об'єктів належить і супровідна документація, що підтверджує параметри перевезення, дозволи на рух у разі перевищення нормативів та інші матеріали, необхідні для встановлення відповідності транспортного засобу вимогам законодавства;

4) організаційні та процедурні заходи. Вони включають практичні дії та процедури, передбачені законодавством для реалізації габаритно-вагового контролю. Це охоплює порядок

проведення зважування як на стаціонарних пунктах, так і за допомогою систем, що дозволяють здійснювати вимірювання в русі, перевірку документів, фіксацію даних про порушення, складання відповідних матеріалів, а також можливість тимчасового обмеження руху транспортного засобу, якщо його параметри перевищують установлені норми. Сукупність цих заходів забезпечує практичне втілення контролю на місцях;

5) технічні засоби контролю, які становлять матеріальну основу механізму та включають вагові комплекси різних типів, обладнання для визначення габаритів, засоби автоматичного зчитування і фіксації інформації, а також програмне забезпечення, що забезпечує обробку та збереження результатів вимірювань. Саме за допомогою таких технічних засобів забезпечується достовірність вимірювань і можливість автоматизованого контролю значної кількості транспортних засобів;

6) правові засоби впливу, зокрема заходи адміністративної відповідальності. Вони охоплюють установлені законом заходи, які застосовуються в разі порушення вагових і габаритних норм. До них належать адміністративні стягнення, обов'язок сплати плати за проїзд з перевищенням допустимих параметрів, а також запровадження тимчасових обмежень щодо подальшого руху транспортного засобу до усунення порушень. Ці заходи забезпечують невідворотність відповідальності та стимулюють перевізників до дотримання вимог законодавства.

Отже, саме окреслені вище елементи адміністративно-правового механізму здійснення габаритно-вагового контролю найбільш змістовно та повно розкривають специфіку, практичний бік і призначення такої діяльності. З огляду на зазначене, їх законодавче закріплення має надзвичайне значення як з теоретичної, так і практичної точки зору.

**Висновки.** Проведений у цьому дослідженні аналіз дає змогу констатувати, що особливостями адміністративно-правового механізму здійснення габаритно-вагового контролю є такі:

- складається з норм переважно адміністративного права;
- має превентивний характер, оскільки спрямований на запобігання пошкодженню доріг і підвищення безпеки руху;
- передбачає поєднання правових елементів, організаційних процедур і технічних засобів вимірювання;
- реалізується виключно уповноваженими органами, що мають визначені законом контрольні повноваження;
- передбачає обов'язковість документального підтвердження параметрів транспортних засобів і вантажу;
- містить чітко встановлені процедури реагування на порушення, включно з адміністративною відповідальністю та обмеженням руху;
- забезпечує баланс між інтересами держави, безпекою дорожньої інфраструктури та правами перевізників.

#### Список використаних джерел:

1. Понад 17,8 тисяч штрафів за перевантажені фури зафіксували автоматичні системи. *Опендатабот*. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/overweight-fines>.
2. Про автомобільний транспорт : Закон України від 05.04.2001 р. № 2344-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 22. Ст. 105. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14/conv#Text>.
3. Крук С. І. Методологія побудови інституційних механізмів державного управління у сфері національної безпеки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Державне управління. 2018. Т. 29 (68), № 6. С. 8–11.
4. Васковська В. П. Право людини на безпеку та конституційно-правовий механізм його забезпечення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Дніпропетровськ, 2006. 224 с.
5. Бузунов Р. А. Адміністративно-правове регулювання кредитно-модульної системи організації навчання процесу (у ВНЗ системи МВС) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2007. 228 с.
6. Корсун С. І. Механізм адміністративно-правового регулювання запобігання фінансуванню тероризму. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2013. № 6–2, т. 1. С. 116–118. URL: [http://www.pap.in.ua/3-1\\_2013/7/Korsun%20S.I.pdf](http://www.pap.in.ua/3-1_2013/7/Korsun%20S.I.pdf).
7. Санжара О. О. Адміністративно-правовий механізм реалізації прав і свобод громадян у сфері місцевого самоврядування: поняття та елементний склад. *Право та державне управління*. 2019. № 3 (36), т. 1. С. 260–254. URL: [http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3\\_2019/tom\\_1/40.pdf](http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2019/tom_1/40.pdf).